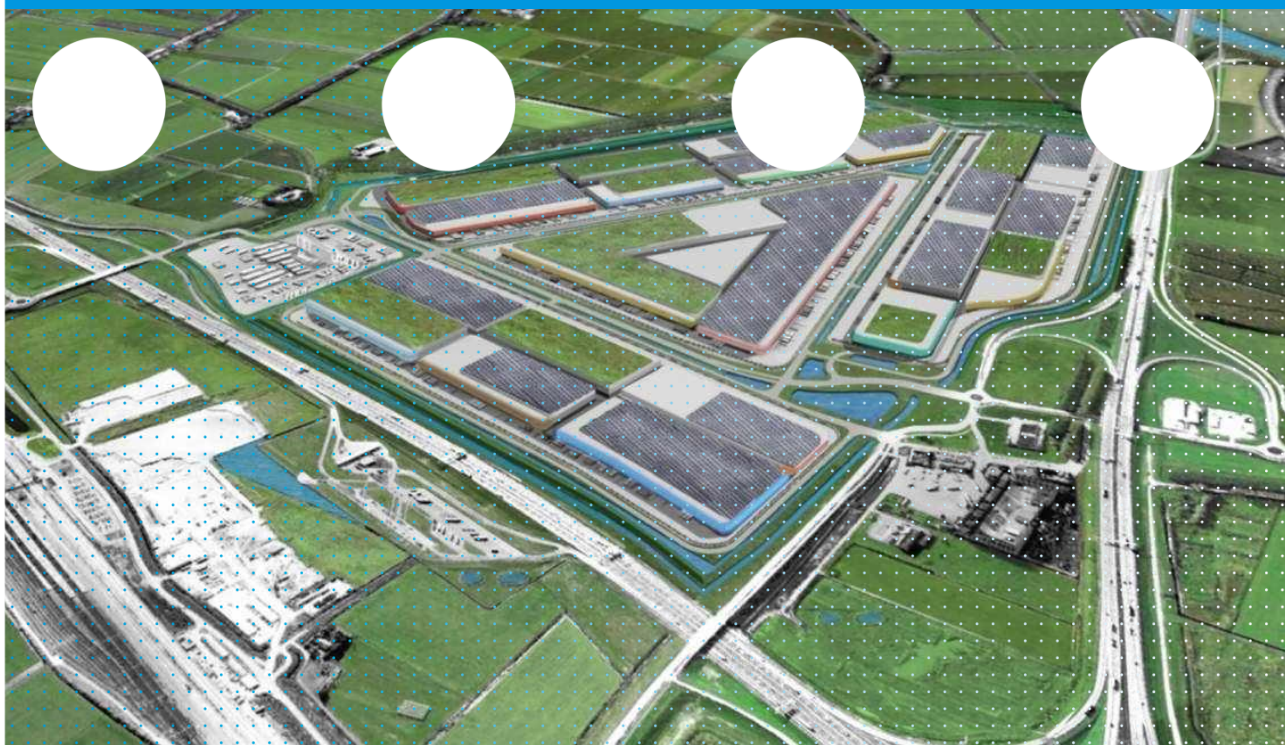

Sociaal- economische effecten LPM

Stec Groep aan Provincie Noord-Brabant

Evert-Jan de Kort, Hub Ploem en Joep Arts
april 2014

Sociaal- economische effecten LPM

Stec Groep aan Provincie Noord-Brabant

Evert-Jan de Kort, Hub Ploem en Joep Arts
25 april 2014

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
1.1	Uw situatie en vragen.....	2
1.2	Leeswijzer	2
2	Effecten samengevat	3
3	Sociaal-economische effecten LPM	4
3.1	Werkgelegenheidseffect LPM	4
3.2	Indirect werkgelegenheidseffect van LPM	8
3.3	Het effect op de (regionale) arbeidsmarkt	9
3.4	Economische betekenis van LPM	9
	Bijlage	11
	Sociaal-economisch DNA Moerdijk en West-Brabant	12
	1. Inleiding	12
	2. Vestigingen	12
	3. Werkgelegenheid.....	13
	4. Economische waarde van vestingen op bedrijventerreinen	16
	5. Bevolkingsontwikkeling	18
	6. Werkloosheid.....	20

1 Inleiding

1.1 Uw situatie en vragen

In 2007 heeft DHV¹ een studie uitgevoerd naar de potentiële sociaal-economische effecten van de ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk (LPM). Medio 2013 heeft Stec Groep deze sociaal-economische effecten geactualiseerd. Op verzoek van Provinciale Staten heeft eind 2013 een beoordelingscommissie kritisch naar de plannen voor Logistiek Park Moerdijk gekeken. Naar oordeel van de commissie zijn de sociaal-economische effecten van LPM in eerdere rapportages van DHV en Stec Groep soms te rooskleurig ingeschat.

DE BELANGRIJKSTE CONCLUSIES VAN DE *SECOND OPINION* TEN AANZIEN VAN DE SOCIAAL ECONOMISCHE EFFECTEN WAREN:

LPM zal zeker positieve economische effecten hebben voor de regionale economie, maar de omvang en termijn waarop deze effecten zich voordoen is onzeker

De inschatting ten aanzien van de aard van de werkgelegenheid (met name voor hoger opgeleiden) is te positief

De inschatting van de toegevoegde waarde en effecten op de arbeidsmarkt die LPM genereert (en daaraan gekoppeld het deel dat in West-Brabant en Moerdijk neerslaat) is te hoog

De conclusies uit de *second opinion* zijn voor u de aanleiding om de effectenstudie uit nog eens tegen het licht te houden en waar nodig aan te passen. Voor u ligt het resultaat van de herzieningen van de effectenstudie.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 leest u de belangrijkste sociaal-economische effecten van LPM, achtereenvolgens op gebied van werkgelegenheid (direct en indirect), arbeidsmarkt en economisch effect. Hoofdstuk 3 gaat uitgebreider in op de resultaten.

¹ Sociaal economische effect studie Logistiek Park Moerdijk, DHV (2007)

2 Effecten samengevat

HIERONDER SOMMEN WE KORT DE BELANGRIJKSTE EFFECTEN VAN DE ONTWIKKELING VAN LPM OP:

LPM zorgt voor een direct werkgelegenheidseffect van **3.600 tot 4.350** arbeidsplaatsen: een groei van 17 tot 21% ten opzichte van het totaal aantal bestaande arbeidsplaatsen in de gemeente Moerdijk (21.000 in 2012). Zonder de ontwikkeling van LPM vlakt de werkgelegenheidsgroei af of volgt zelfs een mogelijke krimp.

LPM zorgt voor een indirect werkgelegenheidseffect bij toeleveranciers en afnemers (denk aan horeca, facilitaire diensten, onderhoud, beheer, maar ook productie, zakelijke en financiële dienstverlening) van **1.300 tot 1.800** arbeidsplaatsen, waarvan er potentieel 55% in de gemeente zelf land. De rest komt terecht in de regio en daarbuiten. LPM versterkt daarmee indirect de toekomstbestendigheid van de al in Moerdijk aanwezige industrie, bouw, detail- en groothandel en diverse soorten dienstverlening.

LPM levert direct (via het directe werkgelegenheidseffect) een totale bruto toegevoegde waarde op tussen **€ 250 miljoen en € 300 miljoen per jaar**, en zorgt indirect (via het indirect werkgelegenheidseffect) nog eens voor een extra bruto toegevoegde waarde van **€ 70 tot € 110 miljoen per jaar**. In totaal dus **(€ 320 tot € 410 miljoen)**. Daarmee levert LPM zo'n **1,5%** aan extra BRP voor de regio West-Brabant. Het totale BRP in de regio ligt thans zo rond de € 23,5 miljard.

De mensen die op LPM komen te werken verdienen gezamenlijk een totaal besteedbaar inkomen van circa **€ 53 tot € 65 miljoen**. Slechts een beperkt deel daarvan is additioneel en zal besteed worden in Moerdijk zelf. We ramen het additionele bestedingseffect voor Moerdijk op **€ 2 tot € 3 miljoen per jaar**. LPM kan hiermee een bijdrage leveren aan behoud van het voorzieningenniveau (o.a. winkels) in Moerdijk en daarmee aan het woon-, leef-, en werkklimaat, maar dit effect moet niet overschat worden.

De ontwikkeling van LPM geeft zo gezien een economische impuls voor Moerdijk zelf, omliggende gemeenten en de regio West-Brabant. Echter, ook omliggende regio's profiteren van de aanleg van LPM. Gerechtigd is daarmee om ook te noemen dat ontwikkeling van LPM bijdraagt aan het behoud en de versterking van de logistieke positie van Nederland. Immers de logistieke draaischijf Nederland kan niet optimaal functioneren als er in het achterland geen sterke, marktconforme locaties zijn die de vraag kunnen opvangen.

Uiteraard treden deze effecten gespreid in de tijd op, gelijktijdig met de uitgifte/fasering van de locatie. De bovengenoemde effecten zijn de effecten **op einddatum, bij volledige uitgifte van de locatie**. Het is niet ondenkbaar dat LPM uiteindelijk in een kleinere omvang ontwikkeld wordt (zie *second opinion*). In dat geval zullen uiteraard ook de economische effecten van LPM minder groot zijn.

3 Sociaal-economische effecten LPM

3.1 Werkgelegenheidseffect LPM

Analyse van onze Database Locatiebeslissingen Nederland voor actuele, nauwkeurige inschatting

Om tot een heldere en actuele berekening te komen van het aantal arbeidsplaatsen dat LPM mogelijk zal creëren hebben we onze Database Locatiebeslissingen Nederland gebruikt. In deze Database verzamelen we allerlei gegevens over bedrijfsverplaatsingen in Nederland over grote afstand. Het betreft bedrijven die meer dan 50 arbeidsplaatsen tellen en waarbij de verplaatsing over een afstand van minimaal 25 kilometer plaatsvindt. Het gaat daarbij ook om bedrijven die vanuit het buitenland in Nederland vestigen. Op deze manier kunnen we inzichtelijk maken wat de verhuisdynamiek binnen (en naar) Nederland is. Uniek aan dit databestand is dat er gegevens worden bijgehouden over het type vestiging, de bedrijfsactiviteit, het netto bedrijfsvloeroppervlak en het aantal arbeidsplaatsen van de vestiging. Zo kunnen we goed inzichtelijk maken wat het effect is van bovenregionale bedrijfsverplaatsingen van o.a. grootschalige bedrijven binnen de logistiek, hoeveel ruimte ze gemiddeld nodig hebben (aan pand en aan kavel) en hoeveel arbeidsplaatsen deze bedrijven creëren.

Voor de goede orde (en om verwarring te voorkomen) zetten we eerst nog even de belangrijkste uitgangspunten voor LPM op een rij.

- Logistiek Park Moerdijk is bedoeld voor grootschalige en/of havengerelateerde logistieke bedrijven (deels Value Added Logistics).
- Value Added Logistics zijn bedrijven die zich - naast transport en opslag van goederen - richten op activiteiten die een toegevoegde waarde aan een product opleveren gedurende het logistieke proces of die een toegevoegde waarde opleveren voor het logistieke proces zelf, zoals etikettering, ompakken, toevoegen van onderdelen en software, assemblage, bundelen, voorraadbeheer, terugwinnen van grondstoffen, order-picking en kwaliteitscontroles.
- Grootschalig is in het inpassingsplan voor LPM als volgt geoperationaliseerd: Bedrijven groter dan 5 hectare kaveloppervlakte. Er zijn mogelijkheden om hiervan af te wijken, namelijk als een bedrijf synergievoordelen haalt uit samenwerking met andere bedrijven op het terrein. Bovendien is de mogelijkheid geboden voor bedrijven om af te wijken van de 5 hectaregrens indien een VAL-bedrijf havengerelateerd is.

Eerdere ramingen naar het directe werkgelegenheidseffect van LPM geven aan dat de locatie een forse werkgelegenheidsimpuls oplevert. DHV (2007) raamde het effect op 9.000 arbeidsplaatsen, daarbij uitgaande van een ontwikkeling van 150 hectare netto bedrijventerrein en 60 arbeidsplaatsen per hectare. DHV hield daarbij rekening met een zeer forse toename van de arbeidsintensiteit in logistieke distributiecentra. Immers, transacties in West-Europese distributiecentra lieten destijds een gemiddelde werkgelegenheid van 45 werknemers per ha zien². In de aanloop van het project hebben het rijk, de provincie en de gemeente Moerdijk in 2009 een bestuursovereenkomst '*realisatie gebiedsontwikkeling Moerdijk*' getekend waarbij is uitgegaan van dit gemiddelde van 45 arbeidsplaatsen per hectare. Overigens zijn deze 45 arbeidsplaatsen per hectare uit de bestuursovereenkomst geen doel op zich maar door de politiek gebruikt als uitgangspunt voor diverse onderzoeken (zoals milieuonderzoeken, verkeersberekeningen, etc.).

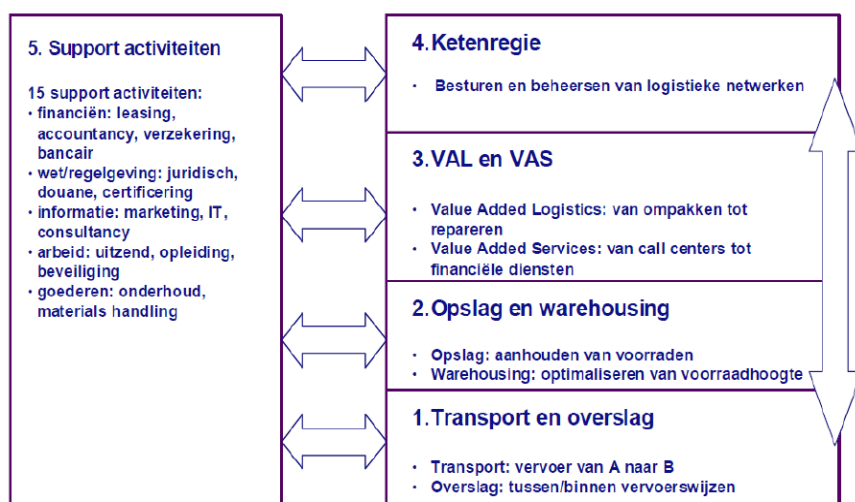
² Sociaal economische effect studie Logistiek Park Moerdijk, DHV (2007)

Logistieke sectorhuis is leidend in de analyse van de sector

In eerste instantie focussen we op het totale logistieke sectorhuis. Het betreft dus activiteiten zoals transport en opslag, VAL/VAS en ketenregie. Overigens is het onderscheid in activiteiten in een distributiecentrum sowieso niet keihard te maken; transport, warehousing en opslag, VAL/VAS en soms ook ketenregie worden vaak door het zelfde bedrijf en/of in hetzelfde pand uitgevoerd.

Er vindt bovendien steeds meer integratie plaats van de diverse segmenten uit het logistieke sectorhuis. Vervoerders verdienen steeds minder met enkel de opslag en het vervoer van goederen en vergroten daarom de activiteitenketen binnen het bedrijf. Traditionele transporteurs ontwikkelen zich tot brede en geïntegreerde logistieke dienstverlener waarmee een hoger rendement kan worden behaald. Het gaat dan om terminalactiviteiten, expeditie, warehousing, maar vooral om 'value added logistics': werkzaamheden en activiteiten die waarde toevoegen aan een product door een fysieke handeling (verpakken, labelen of assembleren) of een bijkomende dienst uit te voeren. Zie onderstaande figuur voor de opbouw van het logistieke sectorhuis.

Figuur 1: Opbouw Logistieke Sectorhuis

Bron: TNO, 2008

Bovenregionale logistieke vestiger is gemiddeld 8 ha groot en telt 23 arbeidsplaatsen per hectare

Binnen onze database hebben we een selectie gemaakt van alle vestigingen met als belangrijkste bedrijfsactiviteit distributie (logistiek) en een bedrijfsvloeroppervlak hebben van 25.000 m² of meer.³ Zie onderstaande tabel voor de belangrijkste kenmerken (met name aantal, omvang en werkgelegenheid) van deze selectie.

Tabel 1: omvang en aantal arbeidsplaatsen bovenregionale vestigers in Nederland

omvang en aantal bovenregionale logistieke vestigers in Nederland	
totaal aantal logistieke vestigers (2000-2013)	133
totaal aantal logistieke bedrijven > 5 hectare (2000-2013)	50
totaal aantal arbeidsplaatsen bij bedrijven > 5 hectare	9.000
gemiddeld aantal arbeidsplaatsen per logistiek bedrijf > 5 hectare	181
totale omvang in m ² bvo	2.138.651
gemiddelde omvang per vesting in m ² bvo	45.297
gemiddelde omvang per vestiging in ha netto (afgerond)	8 ha
totaal ruimtegebruik logistieke vestigers	ca. 400 ha
aantal arbeidsplaatsen per hectare	23

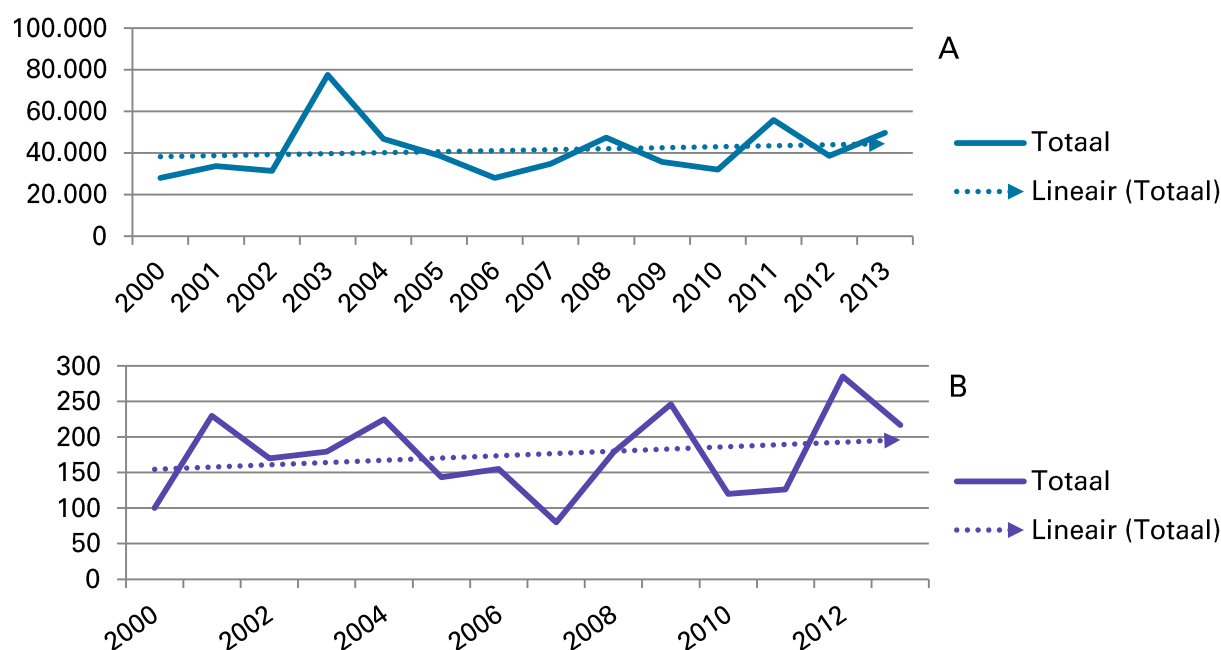
³ Overigens is bedrijfsvloeroppervlakte niet te verwarren met hectare. In de logistiek wordt gerekend met een Floor Space Index (FSI) van 0,55 wat betekent dat 55% van het kavel bebouwd wordt. Een bedrijfsvloeroppervlakte van 25.000 m² betekent dus dat het kavel circa 5 hectare groot is.

Bron: Database Locatiebeslissingen Nederland, Stec Groep, 2014

In totaal waren in de periode 2000-2013 50 bovenregionale logistieke vestigers groter dan 5 hectare (circa 38%). Samen waren deze 50 bedrijven goed voor 9.000 arbeidsplaatsen (gemiddeld circa 180 per vestiger) en bouwden ze in totaal ruim 2 miljoen m² bvo aan logistieke bedrijfsruimte. Het netto areaal aan bedrijventerrein dat door deze vestigers wordt gebruikt is zo'n 400 hectare. Als we het totaal aantal arbeidsplaatsen bij deze 50 vestigingen delen door het totale netto hectare dan blijkt dat er bij dit type vestiger gemiddeld zo'n 23 arbeidsplaatsen per hectare werken.

Bekijken we de ontwikkeling van de gemiddelde omvang van een logistieke vestiger van 25.000 of groter dan blijkt dat door de jaren heen (zie trendlijn in figuur 3A) de bedrijfsomvang langzaam toeneemt. De trendlijn geeft aan dat een logistieke vestiger gemiddeld zo'n 476 m² per jaar groter wordt. Tegelijkertijd zien we ook dat het aantal arbeidsplaatsen per vestiger gemiddeld toeneemt (figuur 3B). De trendlijn geeft aan dat een nieuwe logistieke vestiger niet alleen toeneemt in omvang maar ook groeit met gemiddeld zo'n 3,2 arbeidsplaats. Per saldo zal daarom het effect op het aantal arbeidsplaatsen per hectare minimaal zijn. Deze ontwikkeling past bij de algehele trend in de logistiek van schaalvergroting en intensivering in (hoogwaardige) arbeid door het toenemende aandeel van value added activiteiten.

Figuur 2: ontwikkeling bedrijfsomvang [A] van en aantal arbeidsplaatsen [B] bij bovenregionale vestigers

Bron: Database Locatiebeslissingen Nederland 2000 tot heden, Stec Groep, 2014

Logistieke activiteiten met een hogere component aan toegevoegde waarde (VAL) hebben een hoger aantal arbeidsplaatsen per hectare dan reguliere logistiek en transport

Met name segmenten met een grote toegevoegde waarde (VAL) hebben een groter aantal arbeidsplaatsen per hectare. Het betreft vooral logistiek in de segmenten Life Sciences (logistiek in medische en farmaceutische producten bijvoorbeeld), kleding/textiel en consumentenelektronica. Denk aan een e-fulfilment centrum voor kleding en consumentenelektronica, waarbij ook de retourlogistiek een belangrijk onderdeel is in de operatie. Retour gezonden producten moet gecontroleerd en opnieuw verpakt worden.

De branche en de oriëntatie binnen het logistieke sectorhuis waartoe een logistiek dienstverlener behoort, is dus redelijk doorslaggevend voor het aantal arbeidsplaatsen dat gecreëerd wordt. We kunnen constateren dat VAL gemiddeld een hoger aantal arbeidsplaatsen per hectare kent dan reguliere transport⁴ en dat de arbeidsintensiteit van VAL ook toeneemt. De hoogte van het aantal arbeidsplaatsen per hectare op LPM hangt dus sterk af van de doelgroep VAL die LPM kan aantrekken.

En groeien bovendien in aantal arbeidsplaatsen

We gaan er van uit dat het aantal arbeidsplaatsen per hectare in de nabije toekomst nog iets zal toenemen (zie ook figuur 3) mede dankzij trends in e-commerce en. Om het direct werkgelegenheidseffect van LPM te bepalen ronden we daarom af op 25 tot 30 arbeidsplaatsen per hectare. **Dat betekent dat bij een uitgifte van 138 hectare netto er circa 3.450 tot 4.140 directe arbeidsplaatsen ontstaan op LPM.**

Daarnaast nog 150 tot 225 arbeidsplaatsen op terreindeel 'gemengde doeleinden'

Naast de 138 netto hectare aan VAL-bedrijven, is er op LPM ook 4,5 hectare beschikbaar voor gemengde bedrijven: bedrijven van verzorgende, ondersteunende en/of facilitaire aard ten dienste van de binnen het plangebied gevestigde bedrijven (ten hoogste categorie 3.2), inclusief horeca en een vrachtwagenparkeerterrein. Om het aantal arbeidsplaatsen op dit deel van het terrein te bepalen nemen we als uitgangspunt het gemiddeld aantal arbeidsplaatsen per hectare op vergelijkbare modern gemengde bedrijventerreinen in Nederland, zijnde 35 tot 50 arbeidsplaatsen per hectare (o.a. op basis van diverse Economische Effectrapportage-onderzoeken van ons en bronnen als de BLM).

Voor het 4,5 hectare nieuw uitgeefbaar gemengd bedrijventerrein op LPM achten we het vooralsnog aannemelijk dat het gemiddeld aantal arbeidsplaatsen per hectare eerder overeenkomt met het landelijk gemiddelde. De 4,5 hectare gemengd terrein levert daarom grofweg 150 tot 225 arbeidsplaatsen op.

Conclusie: in totaal levert de ontwikkeling van LPM van 3.600 tot 4.365 arbeidsplaatsen op.

Onze berekening wijkt af van de berekening door Heliview Research in het rapport "Onderzoek werkgelegenheid haven- en industriegebied Moerdijk" in opdracht van het Havenschap Moerdijk uit 2011. Heliview Research constateert dat LPM mogelijk 1.680 directe arbeidsplaatsen kan opleveren op basis van 11,2 arbeidsplaatsen per hectare. Daarbij geeft ze echter wel aan dat de logistieke bedrijven die thans in Moerdijk gevestigd zijn "traditionele" bedrijven betreffen en geen value-added logistics bedrijven. Omdat op LPM zich value-added logistieke activiteiten zullen vestigen, is ook de verwachting van Heliview Research dat het aantal werknemers op LPM hoger zal liggen dan op basis van het berekende aantal. Tegelijkertijd ramen wij het directe werkgelegenheidseffect lager dan DHV en Witteveen+Bos, die uitkomen op 6.750 (45 per ha) tot 9.000 (60 per ha) directe arbeidsplaatsen, omdat hun uitgangspunt van het aantal arbeidsplaatsen per hectare naar onze mening te hoog is ingeschat. En omdat zij van een groter terrein uitgaan; 150 ha netto.

Onze raming betreffende het werkgelegenheidseffect is gebaseerd op de huidige trends en ontwikkelingen rond (value added) logistiek. Onze raming houdt tot op zekere hoogte al rekening met een toename van het aantal arbeidsplaatsen per hectare. Onze bandbreedte gaat uit van een gemiddelde ontwikkeling. Echter, zoals ook in tabel 2 is weergegeven en welke overigens wel zijn meegewogen in het gemiddelde, er zijn verschillende bovenregionale VAL-bedrijven die een aanzienlijk hoger aantal arbeidsplaatsen per hectare creëren. Dit wordt versterkt door ontwikkelingen zoals VAS (Value Added Services) en de e-commerce (vooral in de textiel en kledinglogistiek). Doordat de aanschaf van producten via internet toeneemt, zullen er meer handelingen verricht moeten worden door personen in een logistiek distributiecentrum, denk aan retourlogistiek. Het is daarom niet onredelijk dat bijvoorbeeld in het Inpassingsplan gerekend wordt met 45 arbeidsplaatsen per hectare. Op deze manier worden effecten op bijvoorbeeld milieuaspecten of pendel in ieder geval niet onderschat.

⁴ Dit is in lijn met wat de second opinion commissie constateert in haar advies. De commissie draagt voorbeelden aan van de arbeidsintensiteit op logistieke terreinen in o.a. de Antwerpse haven en Distripark Botlek in de haven van Rotterdam. Deze logistieke locaties kenmerken zich door voornamelijk grootschalige, geautomatiseerde warehousing en meer laagwaardige transportfuncties, met een daarbij behorende lagere arbeidsintensiteit. Dit zijn echter niet de functies/doelgroepen waar LPM zich op richt.

LPM draagt dus significant bij aan versterking van lokale (en regionale) economie

In de bijlage is weergegeven dat de gemeente Moerdijk in 2011 zo'n 21.000 arbeidsplaatsen telt. Het aantal arbeidsplaatsen is in de periode 1993 – 2005 ruim verdubbeld en kende een gemiddelde jaarlijkse groei van 8,7%. Vooral de sterke groei in de logistieke sectoren en de industrie op het Zeehaven- en Industrierrein Moerdijk hebben een belangrijke bijdrage in deze groei gehad. Uit de recente cijfers blijkt dat Moerdijk nog altijd sneller groeit dan de regio of de provincie. De laatste vijf jaar stagneert deze gemiddelde jaarlijkse groei (afname tot 1,9% per jaar). Overigens blijkt dat het Haven en Industrierrein in Moerdijk nog altijd de belangrijkste motor is achter de groei in werkgelegenheid (zie ook de bijlage onder "bedrijventerreinen in Moerdijk"). Zonder de ontwikkeling van bedrijventerreinen zal de groei in werkgelegenheid verder teruglopen of stagneren. De werkgelegenheid in Moerdijk is ook nu al voor meer dan 50% afhankelijk van bedrijvigheid op bedrijventerreinen.

LPM zal een aanzienlijke boost geven aan de toekomstige werkgelegenheid, ook gezien het spin-off- of multipliereffect (zie paragraaf 3.2). In potentie kan LPM op termijn 3.600 tot 4.365 arbeidplaatsen opleveren. Dit betekent een groei van 17 tot 21% ten opzichte van het bestaande aantal arbeidsplaatsen in Moerdijk en een versterking van de regionale werkgelegenheid in West-Brabant en omliggende regio's.

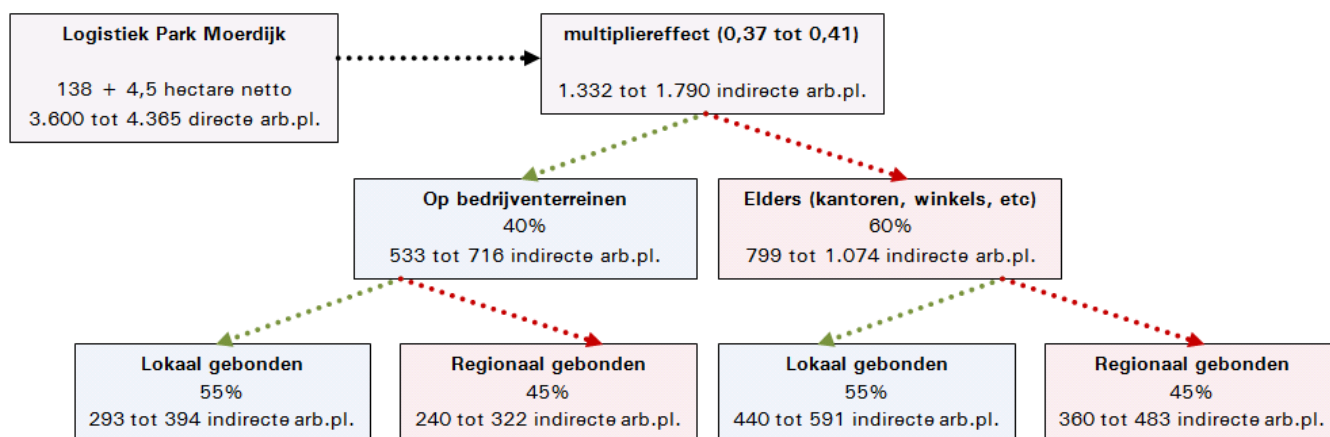
3.2 Indirect werkgelegenheidseffect van LPM

LPM zorgt daarnaast voor ruim 1.300 tot 1.800 indirecte arbeidsplaatsen

Bedrijven functioneren niet solitair maar in een keten van toeleverende en afnemende bedrijven. Een baan bij een bedrijf in de ene sector brengt extra werkgelegenheid in de rest van de sector en andere sectoren met zich mee: het multipliereffect. De gemiddelde multiplier op een bedrijventerrein in de regio West-Brabant ligt op 0,41 (1 baan op een bedrijventerrein is goed voor 0,41 banen elders). Echter voor de sectoren en doelgroepen waar LPM op mikt (op hoofdlijnen de sectoren logistiek, opslag, (groot)handel, vervoer en transport) ligt het multipliereffect lager, namelijk op zo'n 0,37. We gebruiken daarom een bandbreedte (0,37-0,41) in onze berekening. In onderstaande figuur is weergegeven wat het multipliereffect is van LPM: 1.322 tot 1.790 arbeidsplaatsen, waarvan 40% op bedrijventerreinen terecht komt en 60% elders. En ongeveer 55% lokaal gebonden is en 45% regionaal⁵.

De ontwikkeling van LPM zorgt dus niet alleen voor directe arbeidsplaatsen op het terrein zelf, maar ook voor nieuwe arbeidsplaatsen op bedrijventerreinen, winkelgebieden, kantoorlocaties en wijk economie, zowel in Moerdijk zelf als in de omliggende buurgemeenten. Hiervoor is al kort aangegeven dat het directe werkgelegenheidseffect van LPM zorgt voor een groei van 17 tot 21% in het aantal arbeidsplaatsen in de gemeente. Het spin-off of multipliereffect (indirecte werkgelegenheid) zorgt voor nog eens 1.322 tot 1.790 arbeidsplaatsen waarvan circa 730 tot 980 lokaal gebonden zijn. Oftewel, het indirect werkgelegenheidseffect zorgt voor een extra groei van 3 tot 5% van het aantal lokale arbeidsplaatsen.

Figuur 5: Indirect werkgelegenheidseffect van LPM

Bron: Stec Groep, 2014

⁵ We baseren ons hierbij op cijfers over locatietypevoorkeur, werkgelegenheid en vestigings-/verhuisdynamiek op bedrijventerreinen van het Planbureau voor de Leefomgeving.

3.3 Het effect op de (regionale) arbeidsmarkt

Vooraf banen bij lager en middelbaar opgeleiden, maar ook deel hoger opgeleid werk

De arbeidsplaatsen die op LPM gerealiseerd worden verdelen we naar opleidingsniveau. Hierbij baseren we ons op het opleidingsniveau in de transport- en vervoerssectoren volgens CBS en passen een correctie toe op basis van het aandeel hoger opgeleiden. We verwachten immers - mede op basis van de conclusies van de *second opinion* - dat hoger opgeleiden over het algemeen meer op een hoofdkantoor werken. In het distributiecentrum zijn de activiteiten meer operationeel en dit vergt een lager opleidingsniveau. De verdeling volgens het CBS is lager opgeleid 35-40%, middelbaar opgeleid 25-30% en hoger opgeleid 30-35%. Na correctie hanteren we de verdeling zoals in de tabel genoemd.

Tabel 3: vraag naar arbeid per opleidingsniveau (afgerond op 50-tallen)

Opleidingsniveau	aandeel	directe arbeidsplaatsen LPM	indirecte arbeidsplaatsen LPM
lager opgeleid	40 – 45%	1.450 – 1.950	500 – 800
middelbaar opgeleid	35 – 40%	1.250 – 1.750	450 – 700
hoger opgeleid	15 – 25%	550 – 1.100	200 – 450

Bron: CBS, 2013; Bewerking Stec Groep, 2013

De *second opinion* constateert – terecht – dat de arbeidsmarkt in Moerdijk en omgeving niet optimaal is. Overigens is dit niet uniek voor LPM, maar geldt ook in de andere logistieke hotspots dat de arbeidsmarkt kwantitatief en kwalitatief niet ruim is. Juist de clustering van de bedrijvigheid op LPM maakt het mogelijk om collectieve voorzieningen te treffen om werknemers op de locatie te krijgen.

De nieuw gecreëerde banen op het LPM zullen bovendien worden opgevuld door mensen met een al bestaande baan in de omgeving West-Brabant, Drechtsteden, Rotterdam. We baseren ons daarbij o.a. op cijfers van het Havenschap Moerdijk, dat in 2011 een onderzoek heeft gedaan naar de herkomst van de werkgelegenheid op het bestaande Zeehaven- en Industrierrein. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat 80% van de banen op het terrein wordt ingevuld door werknemers woonachtig in Moerdijk, West-Brabant en/of regio Rotterdam/Drechtsteden. Daarnaast is het een realiteit dat een deel van de operationele banen in de logistiek in Nederland door buitenlandse werknemers wordt ingevuld. Dat zal op LPM niet anders zijn.

3.4 Economische betekenis van LPM

Bruto Toegevoegde Waarde LPM: € 325 miljoen tot € 412 miljoen per jaar in totaal (direct + indirect)

Hoeveel toegevoegde waarde⁶ (TW) per jaar wordt er potentieel gecreëerd op LPM en wat is dus de bijdrage die het terrein kan leveren aan de economie van Moerdijk en regio? Op basis van de Regionaal Economische Jaarcijfers van het CBS en gegevens over het aantal arbeidsplaatsen per sector, kunnen we de gemiddelde TW per arbeidsplaats bepalen voor iedere sector. Deze data hebben we vergeleken en aangevuld met data uit de Havenmonitor 2011 en de recent uitgebracht Monitor Topsectoren van het CBS (2013). Door deze gemiddelde waarden vervolgens te vermenigvuldigen met het aantal potentiële arbeidsplaatsen per sector op LPM maken we inzichtelijk wat de potentiële TW van LPM is.

De TW voor bedrijven in de logistiek, opslag, (groot)handel, vervoer en transport ligt tussen de 50.000 en 60.000 euro per arbeidsplaats, waarbij geldt dat de bedrijven in de sector vervoer en opslag over het algemeen een hogere TW kennen dan bedrijven in de sector handel. Ook de recente havenmonitor (opgesteld in opdracht van het ministerie van IenM, 2011) geeft aan dat de sector vervoer een gemiddelde TW kent van (afgerond) 56.500 euro per arbeidsplaats. Echter, de TW van de beoogde LPM doelgroep ligt hoger dan deze gemiddelde waarden. Uit een analyse van BCI en TNO (2013)⁷ blijkt dat de TW voor reguliere logistiek circa € 65.000 bedraagt. Voor activiteiten zoals VAL/VAS en supportdiensten gaat het om een toegevoegde waarde van €70.000 tot €110.000 per arbeidsplaats. We rekenen conservatief en gaan uit van een toegevoegde waarde € 70.000 per arbeidsplaats.

⁶ Omzet (productiewaarde, de waarde van alle voor verkoop bestemde goederen) minus de kosten voor ingekochte goederen (het intermediair verbruik). Dus feitelijk de opbrengsten in het productieproces.

⁷ https://www.tno.nl/downloads/economische_waarde_logistieke_activiteiten_nederland_032013.pdf

Zo bezien levert LPM een totale jaarlijkse bruto toegevoegde waarde op tussen 252 en de 305 miljoen euro, gebaseerd op de 3.600 tot 4.365 arbeidsplaatsen. Daarnaast levert de (extra) indirecte werkgelegenheid van 1.332 tot 1.790 arbeidsplaatsen nog een extra bruto toegevoegde waarde op 73 tot 107 miljoen euro.⁸ Kortom, in totaal 325 tot 412 miljoen euro per jaar. Per hectare kan LPM dus voor een waardecreatie zorgen van zo'n 1,9 tot 2,3 miljoen euro, en 2,4 tot 3,1 miljoen euro als ook het indirecte effect wordt meegerekend.

LPM levert potentieel circa 1,5% extra Bruto Regionaal Product

Ook als we kijken naar de invloed van LPM op het Bruto Regionaal Product (BRP) in de regio West-Brabant dan blijkt de potentiële invloed behoorlijk. Het totale BRP in de regio ligt zo rond de € 23,5 miljard (€ 38.000 per inwoner of € 80.000 per arbeidsplaats) per jaar op dit moment. LPM kan voor 1,3 tot 1,7% aan extra BRP genereren voor de gehele regio (gebaseerd op het directe en indirecte werkgelegenheidseffect).

Potentiële extra consumentenbestedingen in Moerdijk en regio door LPM: 5 en de 6,5 miljoen euro per jaar

Het totaal aan arbeidskrachten op LPM zal een gemiddeld besteedbaar inkomen voortbrengen van in totaal circa 53 en 65 miljoen euro per jaar⁹. Een deel van dit inkomen zal binnen de gemeente uitgegeven worden. Het gaat dan om de werknemers die in de gemeente (gaan) wonen. We verwachten echter dat overgrote deel van de banen ingevuld zal worden door werknemers vanuit de wijdere regio rondom LPM, die daar ook blijven wonen, wat betekent dat dit inkomen zal weglekken.

We gaan er vanuit dat maximaal 20% van de banen op LPM landt in Moerdijk. We nemen aan dat 40 tot 45% van het inkomen van deze mensen wordt besteed in Moerdijk.¹⁰ Als we deze cijfers loslaten op de eerder genoemde totale jaarlijkse bestedingen gaat het dus om een bestedingsimpuls van 4,5 tot 6 miljoen euro per jaar. Daarbij gaat het echter grotendeels om al bestaande banen/werknemers (die van baan naar baan gaan) en daarmee dus een verschuiving van al bestaande jaarlijkse bestedingen in Moerdijk. We ramen het additionele bestedingseffect op de helft, kortom circa 2 tot 3 miljoen euro per jaar. Hiermee kan LPM bijdragen aan behoud van het draagvlak voor winkels en voorzieningen in Moerdijk, maar dit effect moet niet overschat worden.

⁸ Bij de bepaling van de toegevoegde waarde van de indirecte werkgelegenheid gaan we uit van cijfers over regionale rekeningen van het CBS (2013). Op basis hiervan is een realistische toegevoegde waarde per arbeidsplaats circa € 55.000 tot € 60.000. Een aantal sectoren zoals overheidsdiensten en energiebedrijven zijn hierbij niet meegeteld.

⁹ Gebaseerd op meest actuele cijfers van het CBS over gemiddeld besteedbaar inkomen (CBS Statline, 2013).

¹⁰ Op basis van een inschatting van de koopkrachtbinding van vergelijkbare gemeenten.

Bijlage

Sociaal-economisch DNA Moerdijk en West-Brabant

1. Inleiding

In deze bijlage geven we een overzicht van de huidige economische situatie in Moerdijk. We brengen daarvoor een aantal economische indicatoren nader in beeld. We inventariseren de:

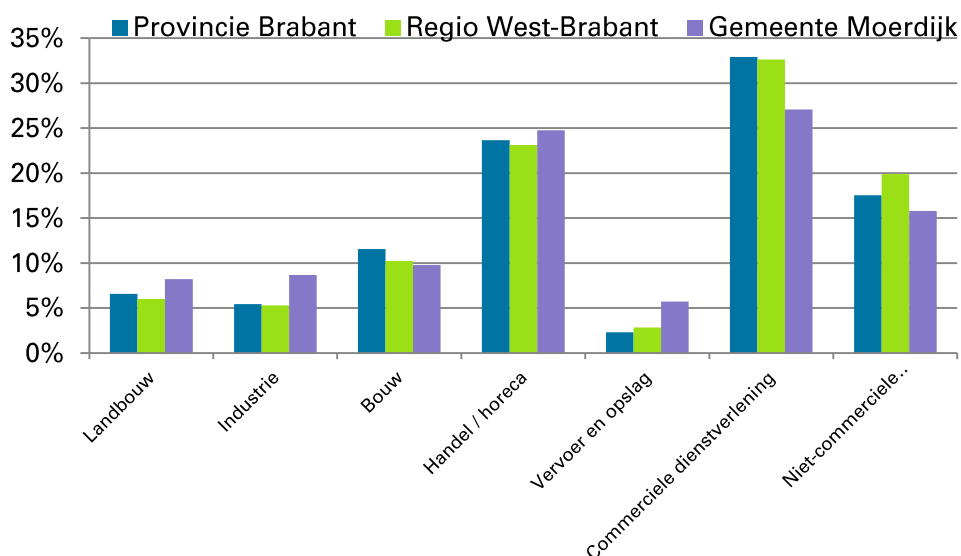
- ontwikkeling van het aantal vestigingen;
- ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen;
- het belang van bedrijventerreinen voor de ontwikkeling van vestigingen en arbeidsplaatsen;
- de economische waarde die door deze vestigingen en arbeidsplaatsen gecreëerd wordt;
- de bevolkingsontwikkeling;
- en de ontwikkeling van de werkloosheid.

2. Vestigingen

Vestigingenstructuur

- Moerdijk heeft in vergelijking met de regio en de provincie meer een traditionele vestigingenstructuur. De 'bedrijventerreinensectoren' (industrie, handel, vervoer en bouw) zijn ruimer vertegenwoordigd en in totaal goed voor bijna 50% van het totaal aantal vestigingen. De industrie en de groot- en detailhandel zijn samen al goed voor circa een derde.
- de commerciële en niet-commerciële dienstverlening zijn in Moerdijk beduidend minder aanwezig dan in de regio of in de provincie.

Figuur 1: vestigingenstructuur 2012

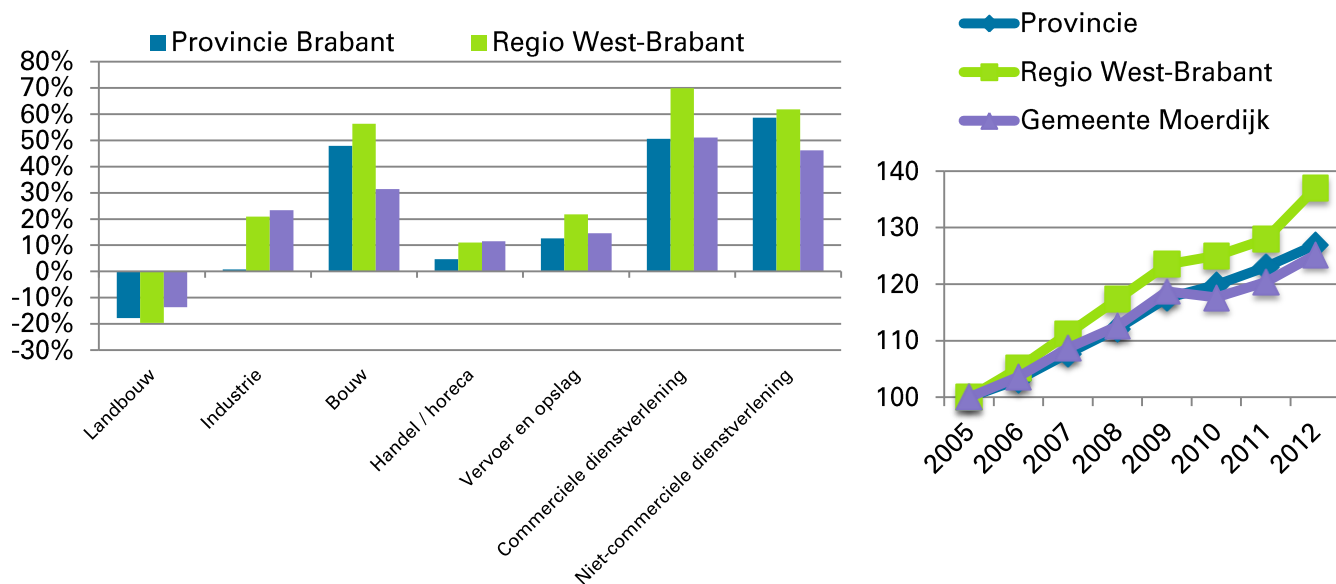
Bron: Prov. Brabant, <http://www.brabant.databank.nl>, 2014; Bewerking Stec Groep, 2014; cijfers over 2013 zijn via de databank niet beschikbaar.

Ontwikkeling in vestigingenstructuur

- De regio kent relatief de grootste ontwikkeling in aantal vestigingen tussen 2005 en 2012 en groeide met ruim 37% van 35.000 naar bijna 48.000 vestigingen. De provincie Brabant groeide met 27% in dezelfde periode van 153.500 naar bijna 195.000 vestigingen. Moerdijk groeide met 25%, van 2.500 naar ruim 3.200 vestigingen.
- Er valt op dat de landbouw de enige krimpsector is, waarbij geldt dat de krimp in Moerdijk relatief gezien het meest beperkt bleef. Wat verder opvalt, is dat Moerdijk in de dienstverlenende sectoren qua groei enigszins achterbleef bij de groei in de regio en de provincie (vooral binnen de niet-commerciële dienstverlening, waaronder zorg, openbaar bestuur en onderwijs).

- De groei in de industrie en de handel (traditionele bedrijventerreinsectoren) was in Moerdijk groter dan in de regio of in de provincie, terwijl de groei in de bouwsector in Moerdijk slechts de helft betrof ten opzichte van die in de regio en de provincie.
- Ook heeft Moerdijk slechts beperkt kunnen profiteren van de bekendheid van West-Brabant als logistieke hotspot. De sector vervoer en opslag groeide in de regio aanzienlijk sneller dan in de gemeente zelf.

Figuur 2: ontwikkeling aantal vestigingen 2005-2012 (naar sector, relatief en geïndexeerd)

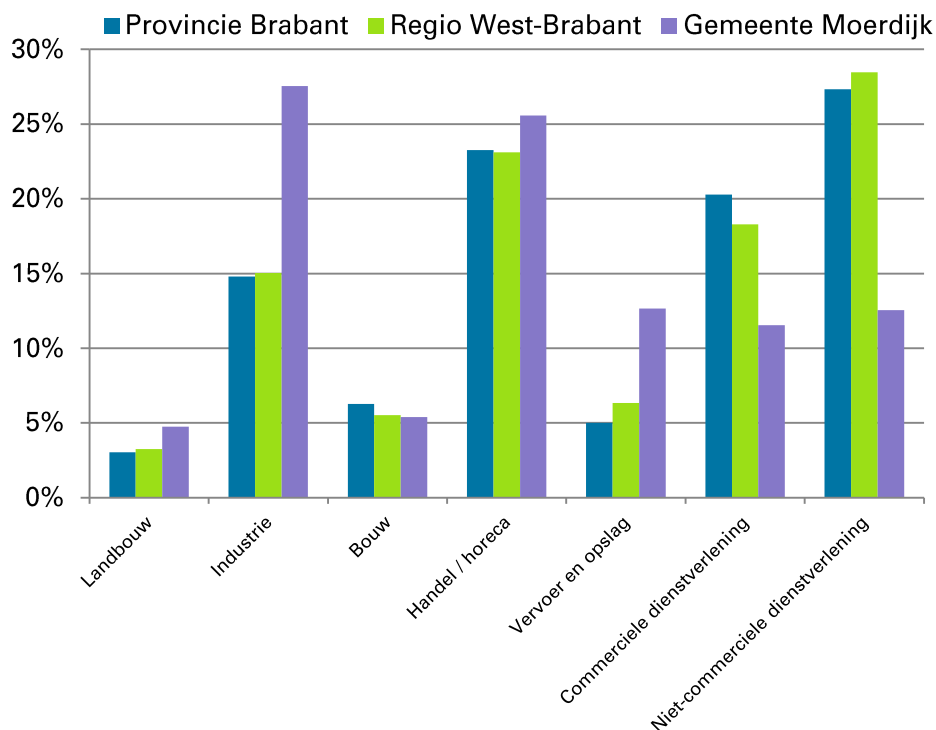
Bron: Prov. Brabant, <http://www.brabant.databank.nl>, 2014; Bewerking Stec Groep, 2014; cijfers over 2013 zijn via de databank niet beschikbaar.

3. Werkgelegenheid

Werkgelegenheidsstructuur

- de werkgelegenheidsstructuur in Moerdijk wijkt relatief veel af van die in de regio of de provincie, terwijl de vestigingenstructuur grotendeels overeenkwam.
- Het valt op dat de dienstverlenende sectoren in Moerdijk beduidend minder arbeidsplaatsen omhelst (relatief gezien bijna 50% minder!), terwijl vooral de industrie en de sector vervoer en opslag een twee keer zo groot aandeel hebben in de gemeente ten opzichte van de regio of de provincie.
- betrekken we de uitkomsten van de vestigingenstructuur dan geldt dus dat Moerdijk een klein aantal zeer grootschalige industriële en logistieke bedrijven telt die veel arbeidsplaatsen huisvesten.

Figuur 3 werkgelegenheidsstructuur 2012

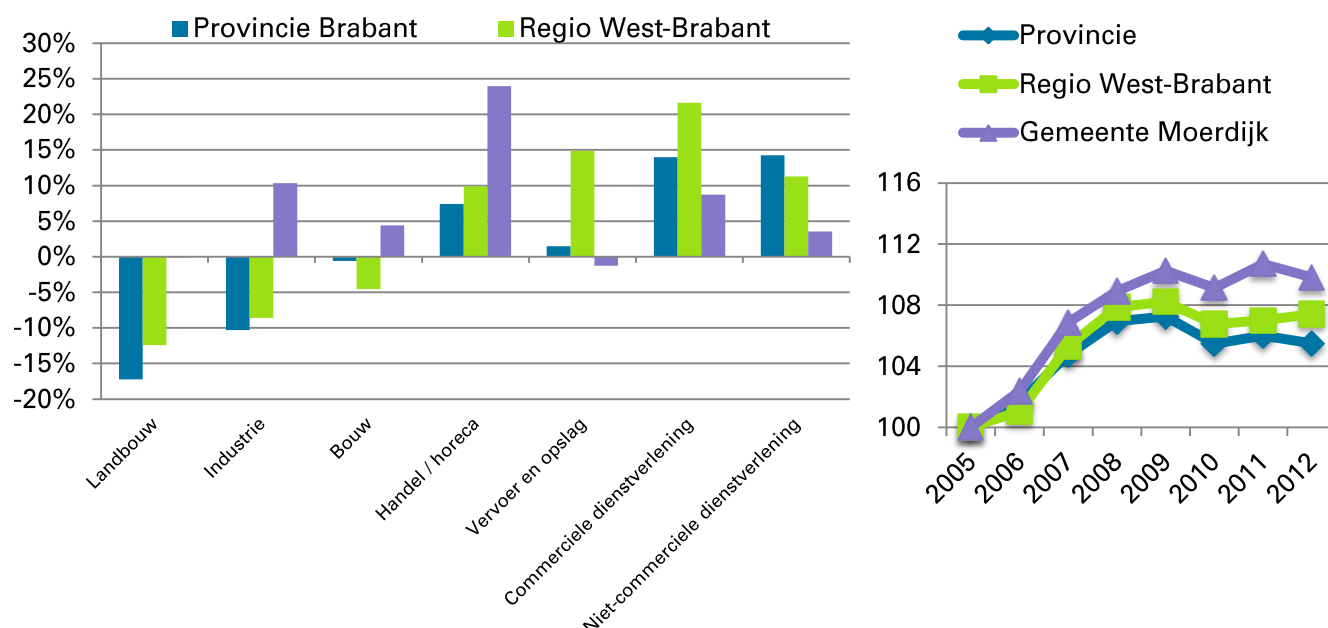

Bron: Prov. Brabant, <http://www.brabant.databank.nl>, 2014; Bewerking Stec Groep, 2014; cijfers over 2013 zijn via de databank niet beschikbaar.

Ontwikkeling van het arbeidsklimaat

- Ondanks dat de groei in aantal vestigingen in de gemeente Moerdijk relatief gezien achterbleef bij de groei in de regio of de provincie, blijkt dat de relatieve groei in arbeidsplaatsen juist groter was in de gemeente Moerdijk. De gemeente groeide met 10% van bijna 19.000 arbeidsplaatsen in 2005 naar bijna 21.000 arbeidsplaatsen in 2012. De regio groeide met 7%, van 284.000 naar 305.000 arbeidsplaatsen, en de provincie groeide met 5% het minst hard van 1.175.500 naar 1.240.000 arbeidsplaatsen.
- In zowel de regio als de provincie groeide het aantal vestigingen in de industrie nog relatief hard, maar het aantal arbeidplaatsen in deze sector daalde tussen de 9 en 10%, terwijl in de gemeente Moerdijk deze sector nog altijd groeide in aantal arbeidsplaatsen (10%).
- Ook kende Moerdijk, in vergelijking met de regio en de provincie een buitengewoon hoge groei in arbeidsplaatsen in de bouw en de handel. De regio als geheel kende echter weer een grotere groei in arbeidsplaatsen in de sector vervoer en opslag.

Figuur 4: ontwikkeling aantal arbeidsplaatsen 2005-2012 (naar sector, relatief en geïndexeerd)

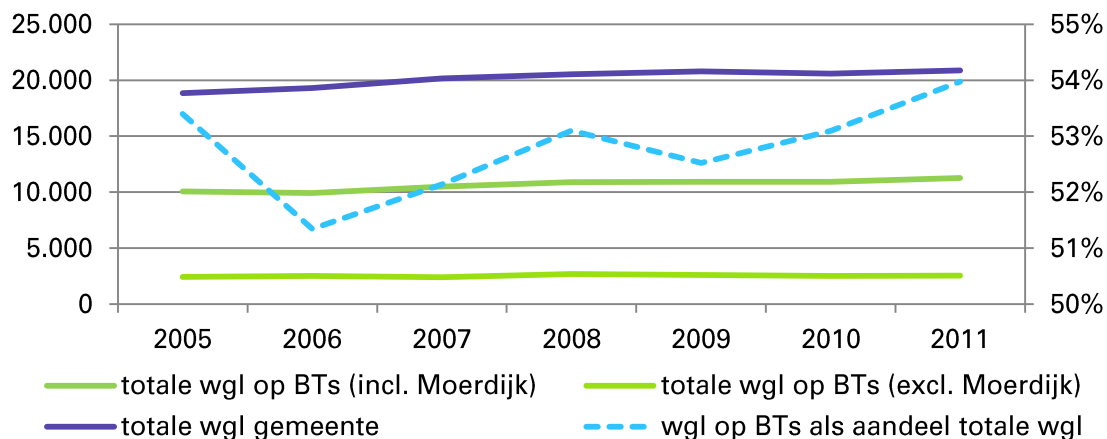

Bron: Prov. Brabant, <http://www.brabant.databank.nl>, 2014; Bewerking Stec Groep, 2014; cijfers over 2013 zijn via de databank niet beschikbaar.

Bedrijventerreinen in Moerdijk

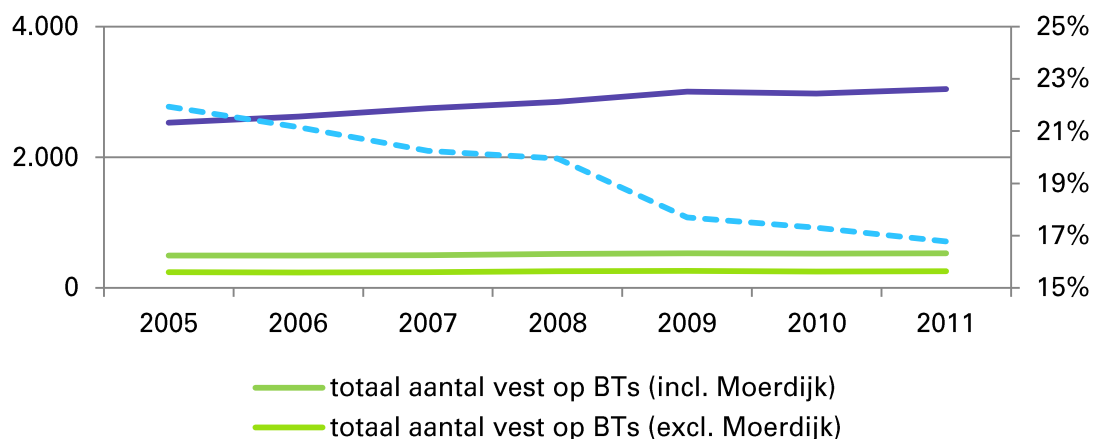
- In figuur 5 is de ontwikkeling van de werkgelegenheid op bedrijventerreinen in de gemeente Moerdijk en in de gemeente in zijn geheel weergegeven. De werkgelegenheid op alle bedrijventerreinen, inclusief het Haven en Industrierrein Moerdijk steeg met 12%, van 10.000 naar 11.200 (bijna 1.200 arbeidsplaatsen). De werkgelegenheid op bedrijventerreinen exclusief Moerdijk is echter mondjesmaat toegenomen met slechts 5% (iets meer dan 100 arbeidsplaatsen). Daar komt bij dat bedrijventerreinen sinds 2006 een groter aandeel krijgen in de totale werkgelegenheid (van 51% naar 54%).
- Het aantal vestigingen in de gemeente Moerdijk en op bedrijventerreinen (figuur 6) is toegenomen met 20% (zie ook pag. 3). Het aandeel van de groei van het aantal vestigingen op bedrijventerreinen is daarbij afgenomen van 22% in 2005 naar nog maar 17% in 2011. Oftewel bedrijven vestigen zich in toenemende mate op andere plekken (centrum, woonwijk, kantoren) dan op bedrijven. Dit neemt niet weg dat ook het aantal vestigingen op bedrijventerreinen toeneemt, zij het slechts mondjesmaat. Op alle bedrijventerreinen, inclusief het Haven en Industrierrein Moerdijk, is het aantal gegroeid met 7%. Het aantal vestigingen op de normale bedrijventerreinen, dus exclusief het Haven en Industrierrein Moerdijk, is toegenomen met 6%.
- Het Haven en Industrierrein Moerdijk is belangrijk voor de groei van de werkgelegenheid dankzij de vestigingen van slechts een beperkt aantal (zeer) grootschalige bedrijven. Het had een aandeel van slechts 4% in de groei van het totaal aantal vestigingen, terwijl het een aandeel van 54% had in de totale groei in de werkgelegenheid!

Figuur 5: ontwikkeling werkgelegenheid in Moerdijk 2005-2011

Bron: gemeente Breda, afdeling Onderzoek & Informatie, 2013, bewerking Stec Groep, 2013

Figuur 6: ontwikkeling vestigingen in Moerdijk 2005-2011

Bron: gemeente Breda, afdeling Onderzoek & Informatie, 2013, bewerking Stec Groep, 2013

4. Economische waarde van vestingen op bedrijventerreinen

Hoeveel toegevoegde waarde¹¹ (TW) wordt er gecreëerd? Op basis van de Regionaal Economische Jaarcijfers van het CBS en gegevens over het aantal arbeidsplaatsen en vestigingen per sector, kunnen we de gemiddelde toegevoegde waarde per arbeidsplaats en vestiging bepalen voor iedere sector. Door deze gemiddelde waarden vervolgens te vermenigvuldigen met het aantal arbeidsplaatsen en vestigingen per sector maken we inzichtelijk wat de arbeidsproductiviteit en de ruimteproductiviteit. Cijfers over de totale toegevoegde waarde zijn via het CBS alleen op regionaal beschikbaar waarbij geldt dat 2009 het meest recente jaar is waarvoor de data beschikbaar is gesteld.

¹¹ Omzet (productiewaarde, de waarde van alle voor verkoop bestemde goederen) minus de kosten voor ingekochte goederen (het intermediair verbruik). Dus feitelijk de opbrengsten in het productieproces.

Tabel 1: Toegevoegde waarde per bedrijfstak in West-Brabant in 2009

sector/ bedrijfstak	totaal waarde 2009 (in mln €)	vestiging en 2009	TW per vestiging 2009 (in €)	arbeidsplaa tsen 2009	TW per arbeidsplaats 2009 (in €)
A Landbouw, bosbouw en visserij	329	3.279	100.335	10.999	29.912
B Delfstoffenwinning	33	4	8.250.000	111	297.297
C+D+E Industrie, energievoorziening, Waterbedrijven en afvalbeheer	4.489	2.460	1.824.797	47.608	94.291
F Bouwnijverheid	1.240	4.801	258.280	19.144	64.772
G Handel	2.788	9.176	303.836	58.650	47.536
H Vervoer en opslag	1.058	1.311	807.018	19.248	54.967
I Horeca	270	1.540	175.325	12.315	21.924
J Informatie en communicatie	348	1.670	208.383	4.570	76.149
K Financiële dienstverlening	777	528	1.471.591	5.685	136.675
L Verhuur en handel van onroerend goed	1.273	491	2.592.668	2.331	546.118
M Specialistische zakelijke diensten	1.070	7.103	150.641	22.578	47.391
N Verhuur en overige zakelijke diensten	845	1.798	469.967	14.886	56.765
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	1.354	112	12.089.286	16.818	80.509
P Onderwijs	830	1.566	530.013	17.384	47.745
Q Gezondheids- en welzijnszorg	1.808	3.108	581.725	43.957	41.131
R Cultuur, sport en recreatie	169	1.535	110.098	5.296	31.911
S Overige dienstverlening	180	2.818	63.875	5.699	31.584
totaal/ gemiddeld	18.861	43.300	435.589	307.279	61.381

Bron: CBS, 2012; bewerking Stec Groep, 2013 [cijfers van 2010, 2011 en 2012 zijn niet beschikbaar]

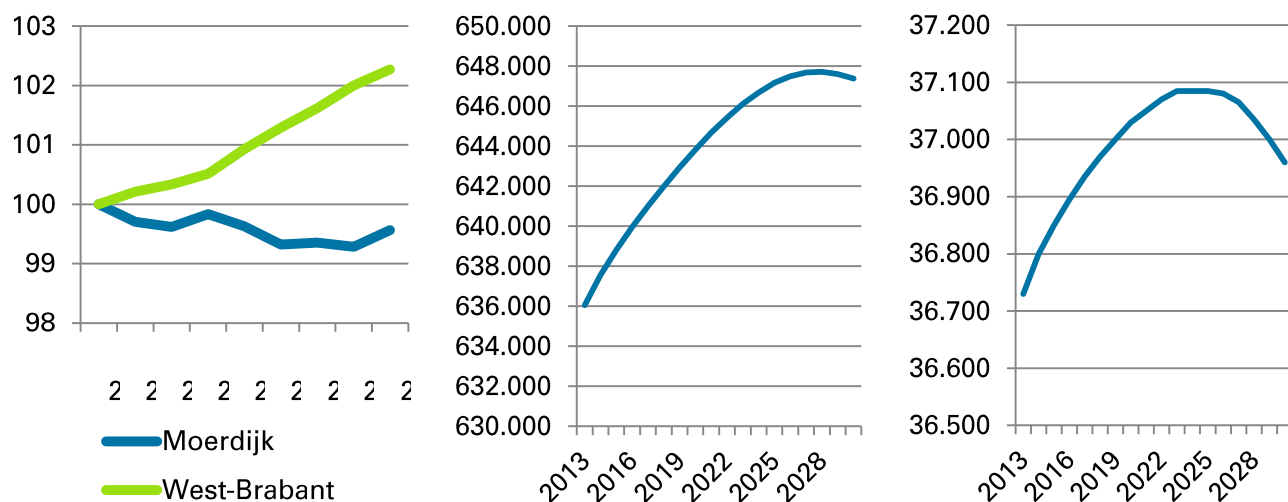
Als we de TW per vestiging en de TW per arbeidsplaats per sector uit 2009 vermenigvuldigen met het aantal vestigingen en arbeidsplaatsen (per sector) in West-Brabant en Moerdijk dan blijkt dat de regio circa €18,2 tot 19,2 miljard aan toegevoegde waarde creëert, waarin Moerdijk een aandeel heeft van zo'n 7 tot 8% (circa €1,3 tot €1,5 miljard). Overigens geldt dat het Zeehaven- en Industrierrein Moerdijk binnen de gemeente Moerdijk een aandeel heeft in de toegevoegde waarde van zo'n 15 tot 40%!

5. Bevolkingsontwikkeling

Bevolkingsomvang en ontwikkeling

- Moerdijk telt in 2013 circa 36.700 inwoners. De regio West-Brabant ongeveer 636.000. Bekijken we de bevolkingsontwikkeling vanaf 2005 dan valt op dat de regio nog altijd een positieve bevolkingsontwikkeling kent (+2,3%; +13.800), maar dat Moerdijk licht gekrompen is (-0,4%; -160).
- De prognoses (laatst in 2012 bijgewerkt) voor de bevolkingsontwikkeling wijkt voor Moerdijk echter af van de daadwerkelijke ontwikkeling van de laatste jaren. De prognose gaat namelijk uit van een lichte groei tot en met 2024, gevolgd door een sterke afname van het aantal inwoners, terwijl sinds 2005 het aantal inwoners in Moerdijk niet meer is toegenomen. Voor de regio geldt dat het aantal inwoners nog toeneemt (in totaal circa 11.500) tot en met 2028 om vervolgens over te gaan in een krimp.

Figuur 7: bevolkingsontwikkeling Moerdijk en West-Brabant 2005-2013 [A] en de bevolkingsprognose West-Brabant [B] en Moerdijk [C] tot en met 2030

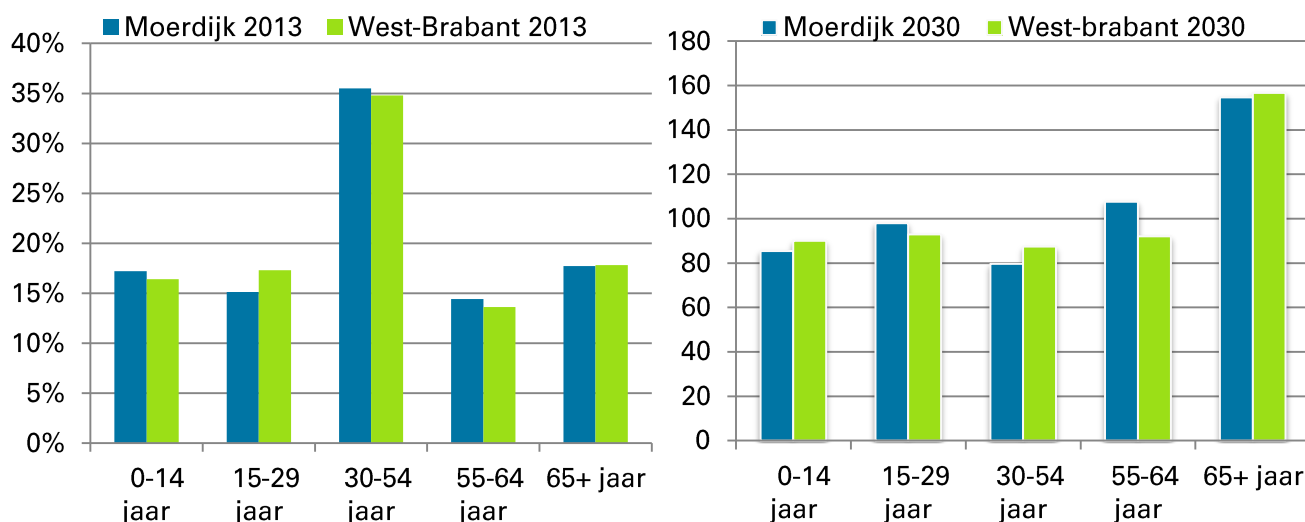

Bron: CBS – Bevolkingsstatistiek, 2013; Primos, 2013; Bewerking Stec Groep, 2013

Samenstelling bevolking

- Zowel Moerdijk als West-Brabant hebben een vergelijkbare bevolkingssamenstelling of –opbouw. Het merendeel van de bevolking is tussen de 30 en 54 jaar oud (35%) terwijl de andere bevolkingscohorten om en nabij de 15% liggen.
- De bevolkingssamenstelling in West-Brabant ziet er tegen 2030 echter negatiever uit, dan voor Moerdijk. De potentiële beroepsbevolking in Moerdijk blijft qua aantallen dicht bij het aantal in 2013. Dit geldt vooral voor de groep 15 tot 29 jarige (het absolute verschil is slechts 110) terwijl de groep 55+ (nog altijd onderdeel van de beroepsbevolking, ook gezien het feit dat de pensioengerechtigde leeftijd verhoogd wordt naar 67) zelfs groter wordt tegen 2030 (+400). Voor de regio geldt echter dat al deze groepen in aantallen juist sterk krimpen.
- Voor de gemeente Moerdijk en de regio West-Brabant geldt dat de bevolking wel ontgroent (minder mensen jonger dan 15 jaar) en sterk vergrijst (het aantal 65+ neemt aanzienlijk toe).

Figuur 8: bevolkingssamenstelling Moerdijk en West-Brabant in 2013 [A] en geïndexeerd (2013 = 100) in 2030

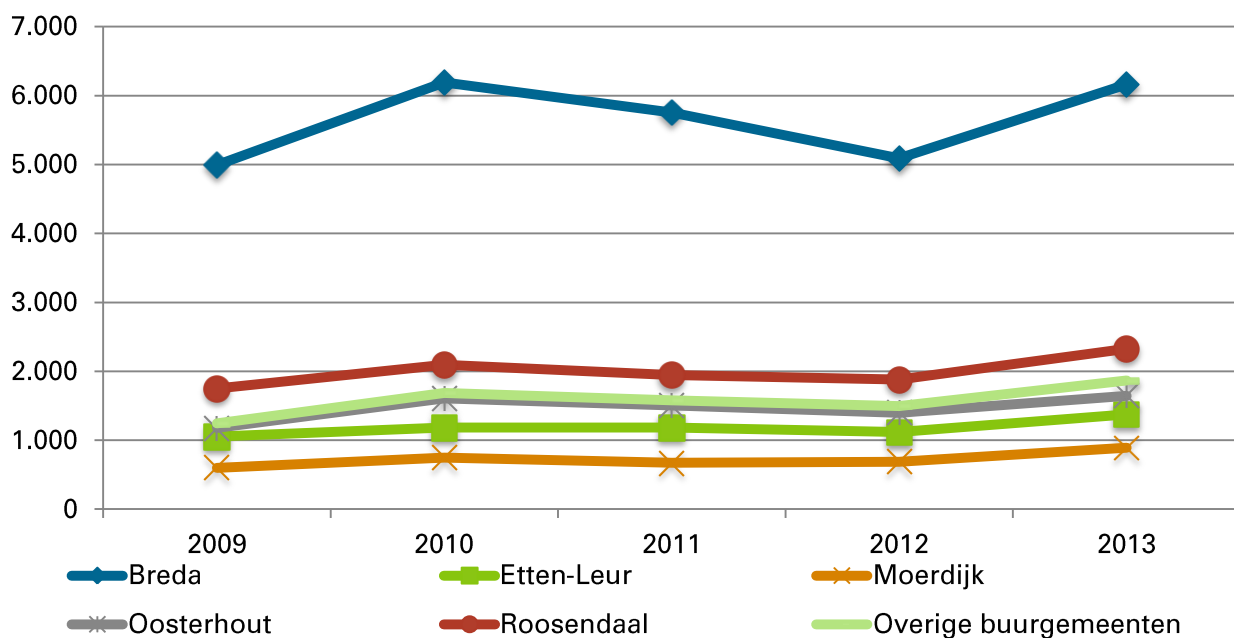
Bron: CBS – Bevolkingsstatistiek, 2013; Primos, 2013; Bewerking Stec Groep, 2013

6. Werkloosheid

Werkloosheid

- Moerdijk kent een lage werkloosheid. Op peildatum 1 juni 2013 (bron: UWV) bedroeg de werkloosheid 3,8% van de beroepsbevolking (circa 900 personen). Ter vergelijking: landelijk lag de werkloosheid op dat moment op ruim 6,6% en ook in de provincie Noord-Brabant lag de werkloosheid hoger met 7%.
- De werkloosheid in Moerdijk volgt echter wel de algemene trend met de werkloosheid in de regio en deels ook in de provincie vanaf 2005, hoewel de groei en afname van de werkloosheid door de jaren heen redelijk beperkt blijft (ook relatief) in vergelijking met grote gemeenten zoals Breda en Oosterhout. De werkloosheid bereikte haar laagste punt in 2009.

Figuur 9: werkloosheidsontwikkeling 2009 en 2013

Bron: UWV, 2012; Bewerking Stec Groep, 2013